

HOLLAND

34e jaargang * 2002

Archeologische Kroniek

Strijen * Algemene Begraafplaats | SOB Research heeft in opdracht van de Gemeente Strijen ter plaatse van de geplande uitbreidingslocatie voor de Algemene Begraafplaats in Strijen een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek werd geconstateerd dat binnen het plangebied Hollandveen is gevormd, waarop onder invloed van de Duinkerke 3-transgressie kleipakketten zijn afgezet. Op basis van archeologische en historische gegevens kon binnen of net ten westen van het plangebied de dijkvoet van de voormalige dijk van de Groote of Zuidhollandsche Waart worden verwacht. Deze werd aangelegd in circa 1270 na Chr. en werd door een overstroming vernield in 1552. De dijk werd inderdaad teruggevonden en bleek te zijn opgebouwd uit veen-, klei- en mestpakketten. Het lijkt waarschijnlijk dat bij de overstroming van januari 1552 (en mogelijk ook latere overstromingen) de top van de dijk is weggespoeld; de basis van de dijk bevindt zich nog in de bodem. Deze gegevens zijn van belang voor een beter inzicht in de laatmiddeleeuwse waterstaatkundige geschiedenis van het gebied. Er werden in het plangebied geen bewoningssporen waargenomen. Wel kunnen binnen de Algemene Begraafplaats, waar het dijktracé is gelegen, bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen aanwezig zijn. Een Aanvullend Archeologisch Onderzoek op het perceel waar de uitbreiding is beoogd, wordt niet noodzakelijk geacht.

SOB Research, Jeroen Ras

Strijen * Nieuwestraat 52 | SOB Research heeft in opdracht van Aannemingsbedrijf Hooghwerff op het perceel Nieuwestraat 52 in de Gemeente Strijen een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) uitgevoerd. Het betrof hier een gecombineerd project; een historische boerderij zou worden behouden en gerestaureerd, terwijl ter plaatse van een ten zuiden gelegen voormalige boomgaard een woning zou worden gebouwd. Het plangebied ligt in het noordelijke deel van de bebouwde kom van Strijen; de oppervlakte bedroeg circa 0,2 ha. Tijdens het onderzoek werd geconstateerd dat het perceel Nieuwestraat 52 is gesitueerd op een onder fluviaatiele invloed gevormd gebied met kleiafzettingen (modderklei), de Afzettingen van Calais/Gorkum. Deze kunnen onder meer worden gerelateerd aan een hoofdtak van het prehistorische Rijn/Maas-systeem, dat in ieder geval in het Atlanticum (7000-3200/3100 voor Chr.) actief was. In een volgende fase maakte het plangebied deel uit van een omvangrijk veengebied in West-Nederland (mogelijk vanaf 5000 voor Chr.). Na de groei van het Hollandveen werden onder invloed van de Duinkerke 3-transgressie met regelmaat klei- en soms zandige pakketten afgezet. Mogelijk is hierbij sprake van mariene afzettingen (de historisch bekende laatmiddeleeuwse overstromingen). Met uitzondering van een niet in een archeologische context te plaatsen puinspikkel en een fragment mortel, zijn in het plangebied geen bewoningssporen waargenomen; een Aanvullend Archeologisch Onderzoek wordt niet noodzakelijk geacht.

SOB Research, Jeroen Ras

Vlaardingen * Buizengat | De benaming 'Buizengat' verwijst naar een strook water waar vanaf 1610 haringbuizen ter winterberging werden gelegd. Langs de belendende Kortedijk in het westen en de Hoflaan in het oosten start de gemeente aan het einde van 2002 met grootschalige nieuwbouw. Dat geldt ook voor de Havenstraat die, ondanks dat deze niet aan het Buizengat grenst, ook tot Plan Buizengat wordt gerekend. Voorafgaand aan de sanerings- en bouwwerkzaamheden is het VLAK in de gelegenheid gesteld om archeologisch onderzoek te verrichten. Het archeologische onderzoek richt zich voornamelijk op de histo-

rische bebouwing langs de genoemde straten, de geologische opbouw van de Kortedijk en de Havenstraat en scheepswerven, waarvan de oudste uit de 16de eeuw dateren.

Het Zwarte Paard II

Het toponiem verwijst naar een van oorsprong 17de-eeuwse uitspanningsplaats voor paarden die rond 1750 een herbergfunctie kreeg (Struijs, 1986). Het archeologische onderzoek concentreerde zich in 1999 (eerste campagne) aan de oostzijde van de locatie die direct grenst aan het Buizengat. In 2001 (tweede campagne) was de straatzijde onderwerp van onderzoek. Er zijn funderingen van twee huisjes aangetroffen die blijkens historische bronnen uit 1610 dateren. Deze waren gefundeerd op restanten van huizen die op zijn vroegst uit het einde van de 15de eeuw dateren. De bouwfasen zijn van elkaar gescheiden door een brandlaag die in verband kan worden gebracht met de grote stadsbrand van 1574 of de brand die in 1606 de Kortedijk trof. De oude bebouwing werd in die periode verwoest, waarna men met de bouw van nieuwe huizen begon. Daarbij hield men de oude perceelsgrenzen in stand. Interessant is de vondst van een 15de- of begin 16de-eeuws gebouw dat een niet meer dan 3 m brede ruimte heeft omsloten. Het gebouw ligt dwars op de dijk nabij de Vlaardinger Driesluizen, op de toenmalige grens van Vlaardingen en de Kortedijk. Laatstgenoemde werd ook wel 'Voorstad' genoemd. Bij de interpretatie van het gebouw wordt gedacht aan een poort of een toluhuis. De Kortedijk maakt deel uit van een dijkstelsel waarvan men vermoedt dat dit deel tussen 1164 en 1170 is aangelegd. Concreet bewijs voor de aanlegdatum ontbrak echter. Om de aanlegdatum en de dijkklagen te onderzoeken, is een sleuf aangelegd waarvan de diepte tot maximaal 5 m onder het straatniveau reikte. De dijk blijkt in de loop der eeuwen te zijn opgehoogd met stadsafval. Het aardewerk dat in de onderste dijkklagen is gevonden, wijst inderdaad op een aanlegdatum in de tweede helft van de 12de eeuw.

Dammes Erve

Dit onderzoek vond plaats op een locatie waar zich vanaf de 18de eeuw een scheepswerf bevond. De opgraving is vernoemd naar Dirk Dammeszn. de Kater, een 19de-eeuwse eigenaar van de scheepswerf. Restanten van de werf zijn gevonden in de fundamente van de timmerloods en palen die deel van de sleephellingen uitmaakte. Onder de scheepswerf zijn de fundamente van huizen uit de 16de tot en met het begin van de 18de eeuw gevonden. Ook het dijklichaam was onderwerp van studie. Parallel aan de Kortedijk werd een 35 m lange sleuf getrokken en ook hier werd veel stadsafval in de dijkophogingslagen gevonden, waaronder veel leren voorwerpen. Bijzonder is de vondst van een mestbult die een omvang van tenminste 30 m heeft gehad. In deze mestbult werden diverse loopniveaus aangetroffen. Vermoedelijk gaat het hier om een uitloper van een 13de/14de-eeuwse terp aan de westzijde van de Kortedijk, waar zich een grafelijke hofstede bevond. Het zou dan moeten gaan om een soort dijkterp. Dankzij de ophogingen met mest was het leer erin uitstekend geconserveerd. Er werden schoenen, enkele messchedes en mogelijk een riem van paardentuig geborgen, plus een fragment van een spitoplegger en een slot.

Van der Windt

Deze opgraving is eveneens aan de Kortedijk gesitueerd, alleen dan aan de noordzijde bij de 'kop' van het Buizengat. Het onderzoek vond plaats op de scheiding van twee scheepswerven, 'De Hoop' en 'Pronk', die in 1866 in het bezit van de familie Van der Windt kwamen. Er is een grote askuil gevonden die blijkens historisch onderzoek in 1743-1756 kan worden gedateerd. Na 1756 werd de as niet meer in een kuil gedeponed, maar in een schuur opgeborgen

die direct boven de askuil werd gebouwd. Uit historische bronnen is bekend dat as in de 18de en 19de eeuw benut werd als bemesting van het land en bij het ophogen van straten, waardoor het rendabel was om as apart in te zamelen. Ontwikkelingen in de volksgezondheid en de opkomst van kunstmest leidden echter tot een verminderde vraag. De asschuur raakte hierdoor in onbruik en werd in 1890 gesloopt om een pakhuis op het terrein te kunnen realiseren. Hoewel as gescheiden werd opgehaald, zijn in de as ook lagen afval (met name aardewerk dat veelal archeologisch compleet is) aangetroffen. Mogelijk waren deze schervenpakketten aangebracht ter drainage van de askuil. De historische bronnen maken het mogelijk de vondsten uit de askuil nauwkeurig te dateren tussen 1743 en 1756, waardoor een uitstekend beeld kan worden verkregen van de Vlaardingse materiële cultuur in die periode.

De Toekomst

In oktober 2001 verplaatsten de werkzaamheden zich van de Kortedijk naar de Havenstraat. Aan de zuidzijde daarvan werd met de opgraving begonnen ter plaatse van een machinefabriek uit 1917, 'De Toekomst.' De sloop van de gebouwen op het terrein in de jaren '90 van de 20ste eeuw is rigoureuus gebleken. Wel zijn er nog enkele resten van 17de-eeuwse fundamenten gevonden. Opmerkelijk is dat er bij één pand meerdere funderingstechnieken zijn gebruikt. Zo bleken de muren op spanten van een schip en tonnetjes gevuld met slieten te staan. Het gebruik van spanten als fundering was in Vlaardingen nog niet eerder aangetroffen.

De Zeeuw/De Jong

Op de locatie van deze opgraving werd aan het einde van de 19de eeuw door Hendrik de Zeeuw een scheepswerf gebouwd die in 1895 in handen van Albert de Jong overging. Voorafgaand aan de opgraving werd gedacht dat de scheepswerf door latere bouwactiviteiten nagenoeg volledig uit de bodem zou zijn verdwenen. Het onderzoek wees echter het tegendeel uit. De bij de scheepswerf behorende sleephelling uit het einde van de 19de eeuw kon bijna in zijn geheel worden gedocumenteerd. De sleephelling bestond uit op regelmatige afstand van elkaar ingeslagen palen waar overheen een houten vloer werd gelegd. De zijanten van de sleephelling waren voorzien van beschoeiingen die met trekbalken op hun plaats werden gehouden (De Boer, 2002). Tevens zijn er fundamenten gevonden waarvan de aard en datering tijdens de uitwerking van de opgraving duidelijk moet worden. Vooral nog wordt gedacht aan funderingen van een aantal gebouwen die uit de 17de tot en met de 20de eeuw dateren, onder andere een 17de-eeuwse timmerschuur.

Vlaardings Archeologisch Kantoor (VLAK), M.P. Defilet & T. de Ridder

Vlaardingen * Gat in de Markt | Dit onderzoek heeft de naam 'Gat in de Markt' gekregen naar aanleiding van het gat in de historische bebouwing rond de Markt en Maasluissedijk, ontstaan na de sloop van een aantal panden. De locatie ligt op de zuidelijke rand van de nederzettingsterp Vlaardingen. Tijdens bouwhistorisch onderzoek in het belendende pand Markt 32 zijn een 17de-eeuwse kelder en een schouw aan het licht gekomen. Op het achterterrein is tevens een 19de-eeuwse beerput gevonden. Het archeologische onderzoek op de locatie ving in december 2001 aan. Verrassend was dat de 15de-eeuwse dijkmuur, door Hoek (1973) tot aan Markt 32 gereconstrueerd, aanzienlijk verder bleek door te lopen, namelijk door de hele werkput in westelijke richting en nog verder onder de huidige bebouwing. De dijkmuur moest de terp en dijk tegen Maaswater beschermen en werd door op regelmatige afstand geplaatste trekbalken op zijn plaats gehouden. Tevens is er de complete looper van

een 14de-eeuwse handmolen van tefriet gevonden, die gebruikt zal zijn om mosterdzaad te vermalen. Het onderzoek wordt in 2002 voortgezet.

Vlaardings Archeologisch Kantoor (VLAK), M.P. Defilet & T. de Ridder

Vlaardingen * Waarnemingen | De archeologische begeleiding van rioleringswerkzaamheden aan de Heemraadstraat heeft tot het inzicht geleid dat de kreekrug die via het Liesveldviaduct en het Van Schravendijkplein naar d'Engelsche Boomgaert loopt (Defilet en De Ridder, 2001) ter hoogte van de eerstgenoemde locatie sterk in de richting van het centrum afbuigt. In het kader van het nieuw te bouwen Holy-ziekenhuis is een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) door het RAAP uitgevoerd tussen de rijksweg A20 en het huidige ziekenhuis. Het booronderzoek toonde aan dat ter plaatse kleine krekken gestroomd hebben.

Vlaardings Archeologisch Kantoor (VLAK), M.P. Defilet & T. de Ridder

Voorburg * Forum Hadriani | In opdracht van HBG vastgoed BV en op advies van de ROB heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau een onderzoek uitgevoerd op het archeologisch rijksmonument Forum Hadriani (ook wel bekend als het Effatha-terrein). Men ontwikkelt een inrichtingsplan voor het terrein van het voormalige doveninstituut, dat voorziet in de bouw van zo'n tachtig appartementen. De resten van de Romeinse stad zijn echter beschermd in het kader van de Monumentenwet. Reeds eerder werd hier in dat kader onderzoek verricht naar mogelijke bodemverstoringen die plaatselijke bouwactiviteiten mogelijk zouden kunnen maken (De Jager, 2000a). De vernieuwde planvorming gaat, in overeenstemming met de randvoorwaarden van de ROB, uit van herbouw op de fundamenten van de bestaande bebouwing. Ten opzichte van de oudere plannen is er echter sprake van twee nieuwe locaties, terwijl twee andere definitief zijn vervallen. Tevens is de opdrachtgever van plan hogere gebouwen neer te zetten (hetgeen extra fundamenten impliceert) en deze te voorzien van ondergrondse parkeergarages. De hiermee gepaard gaande bodemingrepen kunnen nog aanwezige archeologische waarden onder de bestaande bebouwing aantasten.

Doel van het onderhavige onderzoek was vast te stellen of er onder de bestaande bebouwing nog archeologische resten aanwezig zijn en of het mogelijk is om op deze locaties extra fundamenten te plaatsen zonder de resten aan te tasten. Hiertoe is eerst, met een intensievere boordichtheid dan voorheen, rond de bestaande bebouwing een booronderzoek uitgevoerd om de dikte en diepte van de archeologische vondstlaag in kaart te brengen. Vervolgens werd het verloop van die vondstlaag geëxtrapoleerd tot onder de bebouwing en vergeleken met informatie betreffende de aanleg daarvan (diepte van de bouwputten en wijze van fundering). De Archeologische Werkgroep Voorburg heeft door middel van het verrichten van hoogtemetingen en door het verschaffen van informatie het onderzoek ondersteund.

Gedurende het onderzoek onstonden inzichten die ook in ruimere zin van belang zijn. Forum Hadriani is al eeuwen bekend als vindplaats en kent een lange onderzoekstraditie, die begint in de 19de eeuw. Helaas zijn vele onderzoeken vooralsnog ongepubliceerd gebleven. In verband daarmee wordt ook het ontbreken van een algemene putten- en sporenkaart als een groot gemis ervaren. Om tot inzicht in de aard en opbouw van de archeologische sporen in het deelgebied Effatha te komen, bleek het noodzakelijk een overzicht samen te stellen van al het verrichte onderzoek op het gehele monument. Naast het deelgebied Effatha betreft dit de deelgebieden Park Arentsburgh (ten noorden van Effatha), Trapveld (ten